

Tema: Forholdene for LGBT-personer i udvalgte lande på Balkan

April 2016

Dansk Flygtningehjælps landeprofiler og temarapporter er et uddrag af aktuelle, asylrelevante baggrundsoplysninger om et enkelt land eller tema. Landeprofilerne og temarapporterne er baseret på oplysninger indsamlet af andre aktører og er således ikke et udtryk for Dansk Flygtningehjælps egne oplysninger eller holdninger. Dansk Flygtningehjælp er en privat, humanitær organisation, der arbejder med flygtninge og fordrevne i 40 lande samt med rådgivning af asylansøgere i Danmark.

Indhentelse af oplysninger afsluttet i marts 2016.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. LGBT og asyl i et internationalt perspektiv	5
• LGBT-personers tilhørsforhold til en særlig social gruppe	
• Troværdighedsvurderinger i LGBT-sager	
3. Albanien	6
4. Bosnien-Herzegovina	7
5. Kosovo	9
6. Montenegro	10
7. Serbien	12
8. Dansk praksis	13
9. Kildeoversigt	17

1. Temaprofil om forholdene for LGBT-personer på Balkan

Denne temaprofil fra Dansk Flygtningehjælp omhandler forholdene for LGBT-personer i udvalgte lande på Balkan. Temaprofilen inddrager relevante rapporter fra myndigheder, menneskerettigheds- og LGBT-organisationer samt EU-institutioner.

Dansk Flygtningehjælp har på baggrund af dansk asylpraksis samt adgang til relevante kilder valgt at fokusere temaprofilen på følgende Balkan-lande: Albanien, Bosnien-Hercegovina, Kosovo, Montenegro og Serbien.

De ovennævnte Balkan-lande har alle taget skridt mod at blive optaget som medlemmer i EU. De har derigennem forpligtet sig til at vedtage og gennemføre forbedringer på flere områder, herunder forholdene for LGBT-personer. Det er dog gennemgående for samtlige lande, at kilderne beskriver, at den generelle holdning i store dele af befolkningen i de pågældende lande ikke bakker op om forbedringen af forholdene for LGBT-personer. Det er således vigtigt at holde for øje, når man ser på udviklingen i Balkan-landene, at der kan være tale om en politisk overgangsperiode, der måske ikke er udtryk for den generelle stemning i befolkningen.

UNHCR har i sine Guidelines vedr. LGBT-personer henvist til, at

“Where the legal and socio-economic situation of LGBTI people is improving in the country of origin, the availability and effectiveness of State protection needs to be carefully assessed based on reliable and up-to-date country of origin information. The reforms need to be more than merely transitional. Where laws criminalizing same-sex conduct have been repealed or other positive measures have been taken, such reforms may not impact in the immediate or foreseeable future as to how society generally regards people with differing sexual orientation and/or gender identity. The existence of certain elements, such as antidiscrimination laws or presence of LGBTI organizations and events, do not necessarily undermine the well-foundedness of the applicant’s fear. Societal attitudes may not be in line with the law and prejudice may be entrenched, with a continued risk where the authorities fail to enforce protective laws. A de facto, not merely de jure, change is required and an analysis of the circumstances of each particular case is essential.”¹

Temaprofilen vil således søge at belyse den nuværende situation for LGBT-personer i de pågældende lande ud fra de tilgængelige kilder, og herunder LGBT-personers adgang til myndighedsbeskyttelse.

¹ UNHCR Guidelines on International Protection no. 9, 23. oktober 2012, pkt. 37

2. LGBT og asyl i et internationalt perspektiv

- LGBT-personers tilhørsforhold til en særlig social gruppe

EU-domstolen (EUD) kom d. 7. november 2013 med en præjudiciel afgørelse i sagen *X, Y, Z v Minister voor Immigratie en Asyl*.² Sagen omhandlede tre homoseksuelle mænd fra henholdsvis Sierra Leone, Uganda og Senegal. De tre mænd havde søgt asyl i Holland, da de frygtede forfølgelse i deres hjemland på grund af deres seksuelle orientering. Homoseksualitet er strafbart i både Sierra Leone, Uganda og Senegal. Det hollandske statsråd, der er sidste instans i sagen, havde herefter forelagt et præjudicielt spørgsmål for EUD.

Det hollandske statsråd havde adspurgt EUD, om homoseksuelle kan siges at udgøre en særlig social gruppe i relation til kvalifikationsdirektivet samt art. 1 a i Flygtningekonventionen. Endvidere blev der stillet spørgsmål om, hvordan nationale myndigheder skal vurdere, hvad der udgør forfølgelse på baggrund af homoseksuelle aktiviteter og videre, om kriminalisering af homoseksuelle aktiviteter i ansøgers hjemland, der kan medføre fængselsstraf, udgør forfølgelse i sig selv.

EUD fandt, at homoseksuelle godt kan siges at udgøre en særlig social gruppe. Derudover fandt EUD, at det ikke kan udgøre forfølgelse i sig selv, at homoseksuelle aktiviteter er strafbare i ansøgers hjemland. Ej heller udgør det forfølgelse i sig selv, hvis straffen kan være fængsel. Endvidere udtalte EUD, at ansøger ikke kan pålægges eller forventes at skjule sin seksuelle orientering eller udvise tilbageholdenhed i sit hjemland for at undgå forfølgelse.³

Derfor må vurderingen af om ansøgeren risikerer forfølgelse være op til de nationale myndigheder, der under gennemgangen af sagen bør foretage den fornødne analyse af baggrundsoplysningernes indvirkning i den enkeltes sag. Dette omfatter også en analyse af niveauet af diskrimination som muligt grundlag for et beskyttelsesbehov. Af UNHCR's Guidelines fremgår det:

*"Discrimination is a common element in the experiences of many LGBTI individuals. As in other refugee claims, discrimination will amount to persecution where measures of discrimination, individually or cumulatively, lead to consequences of a substantially prejudicial nature for the person concerned. Assessing whether the cumulative effect of such discrimination rises to the level of persecution is to be made by reference to reliable, relevant and up-to-date country of origin information."*⁴

- Troværdighedsvurderinger i LGBT-sager

EU-domstolen har også truffet en præjudiciel afgørelse om fortolkningen af artikel 4 i EU-kvalifikationsdirektivet vedrørende troværdighedsvurderinger i asylproceduren. De hollandske myndigheder havde forelagt spørgsmålet for EUD om hvilke metoder, der må og bør anvendes i troværdighedsvurderinger af asylmotiver vedrørende seksuel orientering.⁵

² *X, Y, Z v Minister voor Immigratie en Asyl*, C-199/12-C-201/12

³ *Ibid*, para 76.

⁴ UNHCR Guidelines on International Protection, no. 9, punkt. 17

⁵ *A, B, C v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-148/13, C-149/13 og C-150/13

Ifølge EUD bør vurderingen ikke bære præg af stereotype opfattelser, og interviews bør udføres i respekt for ansøgerens integritet.

I troværdighedsvurderinger bør myndighederne således ikke lade sig lede af stereotype opfattelser af homoseksuelle, da dette forhindrer, at ansøgeren interviewes på en måde, hvor personlige og generelle omstændigheder vedrørende den konkrete ansøgning belyses. Såvel spørgsmål som samlede troværdighedsvurderinger ledet af stereotype opfattelser kan afholde myndighederne fra at vurdere beskyttelsesbehovet for det enkelte individ.⁶ Ansøgerens manglende evne til at besvare sådanne spørgsmål (baseret på stereotype opfattelser) udgør ikke i sig selv grunde til at afvise ansøgerens troværdighed.⁷ Med henvisning til beskyttelse af ansøgerens integritet bemærker EUD videre, at myndighedernes spørgsmål i sager vedrørende forfølgelse grundet seksuel orientering ikke bør omhandle detaljer vedrørende seksuel praksis og seksuelle aktiviteter.⁸ Det forhold, at ansøgeren ikke indledningsvist har oplyst om sin seksuelle orientering, bør ikke i sig selv betragtes som skadeligt for ansøgerens troværdighed i lyset af *“the sensitive nature of questions relating to a person’s personal identity and, in particular, his sexuality”*⁹

3. Albanien

Det har siden 1995 været lovligt at være homoseksuel i Albanien, men der er dog fortsat ikke ret til registreret samliv for LGBT-personer.¹⁰ Det albanske parlament har implementeret antidiskriminationslovgivning, der omfatter henvisning til LGBT-personer.¹¹ Andre positive tiltag har været, at der både i 2014 og 2015 blev gennemført pride parader i Tirana uden rapporterede overfald¹² samt at LGBT-organisationer er blevet inddraget i den albanske regerings ‘Social Inclusion Policies’ og en handlingsplan for at forbedre LGBT-rettigheder.¹³

Det tyder gennemgående i rapporterne på, at myndighederne generelt har implementeret lovgivning, der har til mål at beskytte LGBT-personer. Menneskerettighedsorganisationen Civil Rights Defenders skriver:

*“The Albanian paradox is that while there is good legislation to protect citizens against discrimination, in reality there is poor enforcement of the law.”... “Albania remains a deeply conservative country. Homophobia and transphobia are widespread. There are very few openly gay people in public life. There is low awareness of LGBT rights within the LGBT community itself and the general public. Bullying is prevalent in schools and many LGBT people face social isolation especially if they live outside of Tirana.”*¹⁴

⁶ Ibid, para 61-62

⁷ Ibid, para 63

⁸ Ibid, para 64

⁹ Ibid, para 69.

¹⁰ UNICEF, *Child Notice Albania*, juli 2015, s. 37 og US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Albania*, juni 2015, section 6

¹¹ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, *Aktuelle Lage, Rechtsstaatlichkeit, Menschenrechtslage - Albanien*, Oktober 2015, s. 27

¹² Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, *Aktuelle Lage, Rechtsstaatlichkeit, Menschenrechtslage - Albanien*, Oktober 2015, s. 27 og Europa Kommissionen, *Albania 2015 Report*, 10. november 2015, s. 60

¹³ Civil Rights Defenders, *Human Rights in Albania*, 13. august 2015

¹⁴ Civil Rights Defenders, *Human Rights in Albania*, 13. august 2015

Som det fremgår ovenfor, så er der stadig udfordringer for så vidt angår håndhævelse af lovgivningen¹⁵, men en af de største udfordringer for LGBT-personer i Albanien ligger snarere i den generelle holdning i befolkningen og den diskrimination, som dette medfører.¹⁶ US Department of State beskriver, hvordan LGBT-personer bliver sat på gaden af deres familie eller udlejer.¹⁷ Ligesom at der rapporteres om vanskeligheder med at finde arbejde og derved skabe et forsørgelsesgrundlag.¹⁸ Dette gør sig særligt gældende for transkønnede personer, der ofte er nødsaget til at erhverve sig via prostitution.¹⁹ En anden udfordring for LGBT-personer er den reelle adgang til myndighedsbeskyttelse. Europa Kommissionen rapporterer om et retssystem i Albanien, der stadig er ineffektivt:

“The efficiency of the court system is undermined by insufficient financial and human resources and the lack of a rational organisation of the administrative staff. The length of proceedings remains a cause of concern.... Backlogs remain high, in particular in administrative courts, appeal courts and the High Court.”

Data om hyppigheden af overgreb mod LGBT-personer er svært tilgængelige. LGBT organisationer begrundet bl.a. den manglende data med, at mange LGBT-personer vælger at skjule deres seksuelle orientering og/eller køns identitet.²⁰

4. Bosnien-Herzegovina

Bosnien-Herzegovina afskaffede i 1998 den bestemmelse i straffeloven, der kriminaliserede homoseksuelle aktiviteter. Bosnien-Herzegovinas politiske system fungerer således, at staten er inddelt i 2 underenheder, Republika Srpska og Føderationen Bosnien-Herzegovina og det selvadministrerende område Brcko. Begge enheder har deres egen statsminister samt ministerier, der administrerer områder som sundhed, uddannelse, arbejdsmarked, politi, landbrug mv. Føderationen Bosnien-Herzegovina er videre inddelt i 10 kantoner, der også har en administrativ regering. Lovgivningsmæssigt er Bosnien-Herzegovina således også opdelt, sådan at dele af lovgivningen vedtages på statsligt niveau, mens andre dele af lovgivningen i vid udstrækning er underlagt de forskellige enheder, der har stor autonomi.²¹

Det politiske system har stor indvirkning på landets evne til effektivt at implementere lovgivning, der beskytter LGBT-personer.

I november 2015 udkom Europa Kommissionen med en rapport, der dokumenterer, at det lovgivningsmæssige og administrative grundlag for beskyttelsen af borgernes menneskerettigheder i Bosnien-Herzegovina kræver omfattende forbedringer.²² Kommissionen skriver **“No progress was achieved**

¹⁵ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Albania*, juni 2015, section 6

¹⁶ Balkan Insight, 'Albania is Europe's Most Homophobic Country, Survey Says', 25. marts 2013, <http://www.balkaninsight.com/en/article/albania-is-the-most-homophobic-country-in-europe-survey-says>

¹⁷ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Albania*, juni 2015, section 6

¹⁸ UK Home Office, Country Information and Guidance, Albania: Sexual Orientation and Gender Identity, 13. Oktober 2014, s. 21, 22 og 25

¹⁹ UK Home Office, Country Information and Guidance, Albania: Sexual Orientation and Gender Identity, 13. Oktober 2014, s. 26-27

²⁰ UNICEF, *Child Notice Albania*, juli 2015, s. 38

²¹ <http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/oct/08/bosnia-herzegovina-elections-the-worlds-most-complicated-system-of-government>

²² Europa Kommissionen: Bosnia and Herzegovina 2015 Report, 10. november 2015, s. 20

over the past year in addressing country wide reforms conducive to creating the conditions for the effective exercise of some human rights. Conditions for the exercise of the freedom of expression have deteriorated". Herefter lister Kommissionen en lang række problematiske menneskerettighedsområder, hvor der kræves gennemgribende national opkvalificering. Herunder nævnes det blandt andet, at anti-diskriminationslovgivningen ikke er tilstrækkeligt implementeret og en national strategi endnu ikke er udformet. Endvidere nævnes det, at LGBT-personer fortsat udsættes for trusler og vold²³.

Der har således ikke været en tilstrækkelig udvikling i 2015 i Bosnien-Herzegovina for at implementere anti-diskriminationslovgivningen effektivt og det er også fortsat et problem, at LGBT-personer udsættes for vold og trusler. Europa-Kommissionen havde lignende udtalelser i sin Progress Report fra oktober 2014, hvor det fremgik, at der generelt diskrimineres mod LGBT-personer i Bosnien-Herzegovina og at holdningen til LGBT-personer i befolkningen udmunder i hate speech, hate crimes og overfald på LGBT-personer. Europa Kommissionen kommenterer videre i rapporten fra 2014, at volden er intensiveret i takt med gruppens stigende synlighed. I forhold til bekæmpelse og retsforfølgelse skriver Europa-Kommissionen":

*"The number of complaints on discrimination and violence officially registered with the police and the Ombudsman remains low. Awareness on LGBTI rights remains very low among the judiciary, law enforcement agencies and the general public. Participants in the LGBTI film festival Merlinka in Sarajevo in February were attacked and two were injured. Police did not intervene promptly to ensure protection. Hate speech and hate crime remain an issue of concern"*²⁴

US Department of State skriver videre om ombudsmanden, at på trods af den stigende vold mod LGBT-personer og tilbud fra det internationale samfund om støtte til udarbejdelse af en særlig rapport om situationen for LGBT-personer, så afviste ombudsmanden at modtage støtte og udarbejde rapporten.²⁵ Den generelle holdning i befolkningen kommer også til udtryk i medierne, hvor LGBT-personer og –aktivister angribes verbalt ved et homofobisk sprogbrug.²⁶

Det er en lignende kritik som Europa Kommissionen har i rapporten fra november 2015, hvoraf det fremgår at hate crime og hate speech fortsat ikke er kriminaliseret i føderationens straffelov²⁷ og at Republika Srpska og Brcko distriktet stadig mangler at implementere en henvisning til seksuel orientering og kønsidentitet som baggrund for hate speech.²⁸ Derudover peger Kommissionen på, at der trods den stigende vold mod LGBT-personer fortsat ikke ses en stigning i politianmeldelser. Det påpeges også, at der ikke har været taget skridt til at retsforfølge gerningsmændene, der overfaldt deltagere i LGBT-filmfestivalen Merlinka i Sarajevo i februar 2014. I forhold til transkønnede skriver Kommissionen, at det er en særligt marginaliseret gruppe, og myndighederne ingen skridt har taget for at anerkende kønsskifte.

²³ Europa Kommissionen: Bosnia and Herzegovina 2015 Report, 10. november 2015, s. 20

²⁴ Europa Kommissionen: Progress Report- Bosnia Herzegovina, oktober 2014, s. 20

²⁵ US Department of State, Country Report on Human Rights Practices 2014 – Bosnia and Herzegovina, juni 2015, s. 23

²⁶ Ibid, s. 11

²⁷ Europa Kommissionen: Bosnia and Herzegovina 2015 Report, 10. november 2015, s. 24.

²⁸ Ibid s. 25.

Diskrimination og chikane er udbredt og hyppig, skriver US Department of State.²⁹ LGBT-personer der er åbne omkring deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, oplever at blive opsagt fra deres jobs. Da opsigelsen i nogle tilfælde vil have en direkte henvisning til opsigelsesgrundlaget (seksuel orientering eller kønsidentitet) bliver det yderst vanskeligt at finde et nyt job.³⁰

5. Kosovo

Da Kosovo først i 2008 blev selvstændigt fra Serbien, er der tale om et forholdsvis 'nyt' land med lovgivning, der afspejler dette.³¹ Ifølge Kosovos forfatning er diskrimination på baggrund af seksuel orientering ulovligt. Der er fortsat ingen henvisning til kønsidentitet i hverken forfatningen eller anden lovgivning.³² Hate speech og hate crime er kriminaliseret i Kosovos straffelov.

Myndighederne har i december 2013 taget skridt til at danne en "Advisory and Coordinating Group", der skal fremme samarbejdet mellem nationale og internationale institutioner samt NGO'er med det mål at sikre rettighederne for LGBT-personer. Dog rapporterer Europa Kommissionen i november 2015, at gruppens arbejde stadig ikke har ført til nogen konkrete resultater.³³

En pride parade blev afholdt i maj 2014 uden større problemer og regeringen har udvist støtte til LGBT-miljøet ved at sponsorere offentlige events, såsom the International Day Against Homophobia, hvor en regeringsbygning blev oplyst i regnbuefarver.³⁴

Der mangler dog fortsat opkvalificering af offentligt ansatte i lovgivningens beskyttelse af LGBT-personer. ILGA skriver i sin rapport fra 2015:

*"NGO QESH trained over 80 police officers, prosecutors, and judges on issues related to sexual orientation and 98 ILGA-Europe Annual Review 2015 gender identity. However, the NGO regretted that during the training for prosecutors it became apparent that none of the participants knew that the law already provided specific protection from hate crimes based on sexual orientation."*³⁵

I forhold til vold og chikane mod LGBT-personer i Kosovo, så er der ingen kilder, der rapporterer om omfanget. Det fastslås dog, at sagerne ofte ikke bliver efterforsket, hvorfor gerningsmændene forbliver ustraffede.³⁶ Dette medfører, ifølge kilder, at lgbt-personer ikke melder overgrebene til politiet. US Department of State skriver:

²⁹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Bosnia and Herzegovina*, juni 2015, s. 30

³⁰ Ibid.

³¹ Open Democracy, *LGBT Violence in the Balkans*, 23. maj 2013 og US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Kosovo*, juni 2015, s. 1

³² US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Kosovo*, juni 2015, s. 17

³³ Europa Kommissionen: *Progress Report- Kosovo*, oktober 2014, s. 19 og Europa Kommissionen: *Kosovo 2015 report*, 10. november 2015, s. 25

³⁴ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Kosovo*, juni 2015, s. 17

³⁵ ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, s. 97-98

³⁶ Europa Kommissionen: *Kosovo 2015 report*, 10. november 2015, s. 20

“...but societal pressure persuaded the majority of LGBT persons to conceal their sexual orientation or gender identity. NGOs reported that discrimination against LGBT individuals often went unreported. LGBT persons who reported crimes said KP officers were not sensitive to the needs of their community.”³⁷

I Europa Kommissionens Progress Report fra 2014 fremgår det ligeledes, at vold mod LGBT-personer og -aktivister fortsat er et problem.³⁸ Kommissionen gentager i november 2015, at vold mod LGBT-personer og manglende efterforskning og retsforfølgelse er et problem:

“Cases of verbal and physical assaults against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) persons are rarely investigated. This needs to change.”³⁹

6. Montenegro

Den montenegrinske forfatning beskytter mod diskrimination på baggrund af seksuel orientering og kønsidentitet⁴⁰, men US Department of State rapporterer at på trods af myndighedernes indsats for at forbedre forholdene for LGBT-personer, så er diskrimination og vold mod LGBT-personer fortsat et problem:

“Despite government efforts to improve the position of the LGBT community, LGBT persons and their supporters experienced continued societal discrimination, ostracism, public hostility, and multiple incidents of violence. Negative public perception of LGBT persons led many of them to conceal their sexual orientation, although there was a trend toward greater visibility as LGBT persons came out to their families and colleagues. LGBT activists stated that members of the community did not report some violent attacks against them to police because the victims were afraid of further victimization generated by their complaints.”⁴¹

Også Europarådets Menneskerettighedskommissær har udtalt, at

“... homophobia remains a serious problem in the country and needs to be effectively tackled by the authorities, including through effective prosecution and sanctioning of all criminal offences committed against LGBTI persons.”⁴²

Den negative indstilling til LGBT-personer kommer også til udtryk gennem den ortodokse kirke, som for eksempel udtalte i forbindelse med oversvømmelserne på Balkan, at dette skulle ses som en advarsel mod ‘the wild side’, altså LGBT-personer:

³⁷ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Kosovo*, juni 2015, s. 17

³⁸ Europa Kommissionen: *Progress Report- Kosovo*, oktober 2014, s. 3

³⁹ Europa Kommissionen: *Kosovo 2015 report*, 10. november 2015, s. 20

⁴⁰ Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 23. juni 2014 efter besøg i Montenegro 17.-24. marts 2014, s. 18

⁴¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Montenegro*, juni 2015, s. 33

⁴² Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 23. juni 2014 efter besøg i Montenegro 17.-24. marts 2014, s. 18

“After singer Conchita Wurst won the Eurovision Song Contest in May, Orthodox cleric Patriarch Amfilohije declared the massive regional floods “[weren’t] a coincidence, but a warning” against “the wild side”, i.e. LGBTI people.”⁴³

Der blev for første gang afholdt en pride parade i Podgorica i oktober 2013, der blev beskyttet af et massivt politifremmøde. Kilderne beskriver, hvordan de omkring 200 deltagere måtte beskyttes af 2000 politifolk. Ingen deltagere kom til skade under paraden, men de over 500 mod-demonstranter begik hærværk, kastede flasker mod deltagerne og flere politibetjente blev sårede.^{44 45} I 2014 blev paraden afholdt i november med omkring 200 deltagere og med beskyttelse fra 1800 politifolk.⁴⁶ Civil Rights Defenders skriver, at priden i 2015 er blevet aflyst 3 gange, da politiet afviser at give tilladelse med henvisning til de ’sikkerhedsproblemer’, som paraden medfører.⁴⁷ Den 3. pride parade nogensinde blev dog afholdt i december 2015 med omkring 200 deltagere og under politibeskyttelse. Paraden forløb fredeligt.⁴⁸

Et LGBT ’shelter’ og ’social centre’ er åbnet i Podgorica, men centret er blevet angrebet flere gange:

“Following his visit, the Commissioner was informed and concerned about the stoning of the premises of the social centre by unknown persons during the night of 20-21 April 2014, and a tear gas attack on 9 May 2014 during the gathering in the area of around 100 persons. The LGBTI community reported that in the last seven months the social centre was attacked 20 times and stressed the need for the authorities to strengthen the security around the centre.”⁴⁹

Montenegro har Balkans mindste befolkningstal, med kun 621.800 borgere.⁵⁰ Problemerne for LGBT-personer skal således også ses i sammenhæng med befolkningens relativt lille størrelse. En undersøgelse foretaget af LGBT Forum Progress beskriver, hvordan LGBT-personer ofte oplever homofobisk adfærd eller diskrimination på arbejdspladsen, hvis deres seksuelle orientering eller kønsidentitet bliver opdaget.⁵¹ LGBT Forum Progress udtaler, at *“...LGBT people are effectively barred from getting a job...”*⁵². På grund af den omfattende diskrimination føler mange LGBT-personer sig nødsaget til at hemmeligholde deres seksuelle orientering eller kønsidentitet for deres familie og omverdenen.⁵³

⁴³ ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, s. 121

⁴⁴ Europa Kommissionen: *Progress Report- Montenegro*, oktober 2014, s. 46

⁴⁵ Balkan Insight, *Montenegro Gays March for More LGBT rights*, 13. december 2015

⁴⁶ Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 23. juni 2014 efter besøg i Montenegro 17.-24. marts 2014, s. 19

⁴⁷ Civil Rights Defenders: *Police in Montenegro bans pride for third time this year*, 24. september 2015

⁴⁸ http://podgorica.usembassy.gov/mn_pride_2015.html

⁴⁹ Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 23. juni 2014 efter besøg i Montenegro 17.-24. marts 2014, s. 19

⁵⁰ <http://www.worldbank.org/en/country/montenegro>

⁵¹ Balkan Insight: *Gay Montenegrins face workplace discrimination*, 27. oktober 2014.

⁵² Open Democracy, *LGBT Violence in the Balkans*, 23. maj 2013

⁵³ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Montenegro*, juni 2015, s. 48

7. Serbien:

Serbien har det lovgivningsmæssige fundament til at beskytte mod diskrimination på baggrund af seksuel orientering og kønsidentitet. Regeringen har videre lagt en strategi for forebyggelse og beskyttelse mod diskrimination (2013-2018), der indeholder en handlingsplan, der blandt andet fokuserer på beskyttelsen af LGBT-personer. Den serbiske straffelov kriminaliserer hate crime og hate speech på baggrund af seksuel orientering og kønsidentitet og giver domstolene hjemmel til hårdere straffe.⁵⁴ På trods af det lovgivningsmæssige fundament, beretter flere kilder om et gennemgående problem med vold og diskrimination af LGBT-personer. US Department of State skriver:

*“Violence and discrimination against members of the LGBT community were serious problems. While attacks happened often, few were reported to the authorities because victims were afraid of further harassment...LGBT activists maintained that members of the LGBT community did not report many violent attacks against them to police because the victims did not believe their cases would be addressed properly and wanted to avoid further victimization from police or publicity generated by their complaints. LGBT activists also noted the lack of proper government response to violent acts against the LGBT community encouraged perpetrators to target members of the community with death threats, assaults, and verbal abuse.”*⁵⁵

Europarådets Menneskeretskommissær, Nils Muižnieks, skriver også at selvom der særligt på politisk plan er taget skridt mod forbedringer, så noterer han sig, at der fortsat er udbredt homofobi i Serbien og at dette stadig afstedkommer vold mod LGBT-personer. Han noterer sig videre, at der i løbet af de seneste år har været flere angreb mod LGBT-aktivister og at en tysk LGBT-aktivist på brutal vis blev slået ihjel i 2014.⁵⁶

En pride parade fandt sted i 2014 for første gang i 4 år. I 2010 blev den første parade siden 2001 (den første nogensinde) afholdt i Beograd, men paraden endte i massive optøjer og flere blev sårede. Paraden blev derfor forbudt af myndighederne i 2011, 2012 og 2013. Den forholdsvis lille parade i 2014 blev beskyttet af flere tusinde politifolk, inklusive helikoptere og pansrede vogne. Kun få kom til skade under paraden på grund af politiets massive tilstedeværelse.⁵⁷ I 2015 blev der også afholdt en pride parade i september måned. Paradens få hundrede deltagere blev igen beskyttet af massivt politifremmøde og politiets indsatsstyrke havde lukket indre by i Beograd for at sikre ro og orden. Paraden forløb derfor fredeligt.⁵⁸

⁵⁴ Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 8. juli 2015 efter besøg i Serbien d. 16.-20. marts 2015. s. 15

⁵⁵ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Serbia*, juni 2015, s. 28

⁵⁶ Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 8. juli 2015 efter besøg i Serbien d. 16.-20. marts 2015. s. 19

⁵⁷ ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, s. 145

⁵⁸ Balkan Insight, *Belgrade stages gay pride amidst heavy security*, 20. september 2015

8. Dansk praksis

Gennemgående for praksis på området er, at sagerne er startet i åbenbart grundløs haste proceduren for derefter at blive behandlet i normalprocedure med klageadgang til Flygtningenævnet efter indstilling fra Dansk Flygtningehjælp. Der er tale om et meget lille antal sager siden 2001 - der er fx ingen afgørelser truffet omkring LGBT-personer i Montenegro i hele denne periode. Ligeledes er det gennemgående for sagerne, at Flygtningenævnet finder, at de af ansøgerne beskrevne overgreb, der i størstedelen af sagerne er begået af privatpersoner, ikke har den fornødne intensitet og karakter, der kan begrunde opholdstilladelse efter § 7 og/eller at ansøger vil kunne søge myndighedernes beskyttelse.

Albanien:

Flygtningenævnet har, ud fra Dansk Flygtningehjælps oplysninger, truffet afgørelser i 3 sager siden 2001 (2001, 2002 og 2015). Alle er blevet meddelt afslag på asyl.

I oktober 2015 traf Flygtningenævnet afgørelse på skriftligt grundlag vedr. en homoseksuel albansk mand.⁵⁹ Ansøger har som asylmotiv henvist til, at han ved sin tilbagevenden til Albanien frygter at blive udsat for yderligere vold af privatpersonerne og sin familie. Til støtte for sit asylmotiv har ansøger oplyst, at han forinden sin udrejse var udsat for vold af privatpersoner. Voldsepisoden medførte, at han mistede sit job og at hans seksuelle orientering kom hans familie til kendskab. Ansøgers far udsatte ham herefter for vold og ansøger flygtede derfor til Tirana. I Tirana modtog ansøger trusselsbreve på sin bopæl fra ukendte privatpersoner.

Flygtningenævnet lægger ansøgers forklaring til grund, men finder, at der er tale om enkeltstående kriminelle forhold og bemærker, at det beror på ansøgerens egen formodning, at politiet ikke skulle have vilje og evne til at yde ham den fornødne beskyttelse. Flygtningenævnet henviser til de foreliggende baggrundsplysninger, hvoraf det bl.a. fremgår, at der ikke er risiko for overgreb fra de albanske myndigheders side mod LGBT-personer. Det bemærkes videre, at hate crimes og diskrimination af LGBT-personer er kriminaliseret ved lov og at politiet ved flere lejligheder har ydet beskyttelse ved LGBT-relaterede begivenheder.

Bosnien-Herzegovina:

Flygtningenævnet har, ud fra Dansk Flygtningehjælps oplysninger, truffet afgørelser i 5 sager siden 2001 (2001, 2 i 2002, 2011 og 2015)

I marts 2011 traf Flygtningenævnet afgørelse på skriftligt grundlag vedrørende en homoseksuel mand fra Bosnien-Herzegovina. Ansøgeren har som asylmotiv henvist til, at han ved en tilbagevenden til Bosnien frygter at blive slået ihjel af sin familie, idet han er homoseksuel. Ansøgerens familie er stærkt troende muslimer, hvorfor hans seksuelle orientering ikke er forenelig med deres trosretning. I slutningen af 2008 opdagede ansøgerens fader ansøgeren i seng sammen med ansøgerens mandlige ven, hvorefter faderen truede ansøgeren på livet og løb efter ansøgeren med en økse.

⁵⁹ Afgørelsen ligger på Flygtningenævnets hjemmeside: <http://www.fln.dk/da/Praksis.aspx>

Flygtningenævnet skriver: *“Uanset om ansøgerens forklaring om sit forhold til en anden mand måtte lægges til grund, finder Flygtningenævnet ikke, at ansøgeren er omfattet af udlændingelovens § 7. Det bemærkes herved, at ansøgerens konflikt med familien og med lokalsamfundet er af privatretlig karakter, som ansøgeren i givet fald må henvises til at søge myndighedernes beskyttelse imod. Det bemærkes i den forbindelse, at ansøgeren ikke ses at have forsøgt at opnå en sådan beskyttelse. Hertil kommer, at ansøgeren ifølge sin forklaring alene har været udsat for chikanerier og trusler fra familien og lokalsamfundet, han har befundet sig i. Ansøgeren vil således ved en tilbagevenden kunne tage ophold i andre områder, hvor han ikke er profileret som homoseksuel. Det forhold, at ansøgeren ikke har familie eller venner, han kan tage ophold hos, kan ikke føre til en ændret vurdering...”*

I januar 2015 traf Flygtningenævnet afgørelse i en sag vedr. en transkønnet mand fra Bosnien-Herzegovina. Ansøgeren har som asylmotiv henvist til, at han ved en tilbagevenden til sit hjemland frygter at blive slået ihjel af sin svigerfamilie på grund af sin kønsidentitet. Af hensyn til at sikre ansøgers anonymitet, vil Dansk Flygtningehjælp ikke beskrive sagens faktuelle omstændigheder nærmere.

Flygtningenævnet skriver i afgørelsen *“...at der grundlæggende er tale om privatretlige forhold, som ikke i sig selv kan anses for at være omfattet af udlændingelovens § 7. Flygtningenævnet bemærker videre, at ansøgeren har anmeldt nogle af episoderne til politiet, og at han fortsat kan henvises til at søge myndighedernes beskyttelse i form af anmeldelse til politiet af eventuelle yderligere overgreb. Flygtningenævnet finder det under disse omstændigheder ikke sandsynliggjort af ansøgeren, at han som følge af sin seksuelle orientering, vil være i risiko for asylbegrundende forfølgelse ved tilbagevenden til hjemlandet... Flygtningenævnet bemærker i denne forbindelse, at den omstændighed, at ansøgeren ikke som transseksuel har mulighed for at leve i et ægteskabslignende forhold med sin ægtefælle i hjemlandet, og at han kan have problemer med at skaffe sig arbejde, ligesom han efter det oplyste ikke kan få foretaget en kønsskifteoperation i hjemlandet, ikke er forhold af en sådan karakter og intensitet, at de er omfattet af udlændingelovens § 7. De generelle forhold for LGBT personer i hjemlandet er efter de foreliggende baggrundsoplysninger ej heller af en sådan karakter, at de isoleret set kan begrunde opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7.”*

Kosovo:

Flygtningenævnet har, ud fra Dansk Flygtningehjælps oplysninger, truffet afgørelser i 4 sager siden 2001 (2001, 2011, 2 i 2015)

I februar 2011 traf Flygtningenævnet afgørelse vedrørende en homoseksuel mand fra Kosovo. Ansøger har som asylmotiv henvist til, at han på grund af sin etnicitet, frygter at blive dræbt af personer, der forfølger mindretallene i Kosovo. De danske myndigheder har i sagen indhentet asylsagsakter fra Østrig, hvor ansøger som asylmotiv har henvist til, at han er homoseksuel. Ansøger har herefter også overfor de danske myndigheder gjort gældende, at han frygter at blive slået ihjel af sin familie, da han er homoseksuel.

Flygtningenævnet finder ikke ansøgers forklaring overbevisende eller sammenhængende. Videre lægger Flygtningenævnet vægt på, at forklaringen på væsentlige punkter ikke har været konkretiseret og han har forklaret divergerende.

Flygtningenævnet konkluderer, *“Uanset om Flygtningenævnet lægger til grund, at ansøgeren er homoseksuel, finder Flygtningenævnet ikke, at ansøgeren har sandsynliggjort sine konflikter i forbindelse hermed. Uanset om Flygtningenævnet lægger ansøgerens forklaring vedrørende overfaldene begrundet i ansøgerens etnicitet til grund, finder Flygtningenævnet, at det må anses for at være enkelt stående kriminelle forhold, hvor ansøgeren må henvises til at søge myndighedernes beskyttelse. Flygtningenævnet finder ikke, at ansøgeren har sandsynliggjort, at han ikke vil kunne opnå myndighedernes beskyttelse.”*

I marts 2015 traf Flygtningenævnet afgørelse vedrørende en homoseksuel mand fra Kosovo. Ansøger har som asylmotiv henvist til, at han i Kosovo frygter at blive dræbt eller udsat for overgreb af sine slægtninge eller andre personer, der er blevet bekendt med hans seksuelle orientering. Ansøger har til støtte herfor henvist til, at han i 2011 fortalte sin ven om sin homoseksualitet. Herefter er ansøger gentagende gange blevet udsat for vold og trusler fra sine slægtninge og fra andre personer, der har kendt til hans seksuelle orientering. Ansøger har en enkelt gang forsøgt at politianmelde sine slægtninge, men han blev i den forbindelse grint af og nedværdiget af politiet.

Flygtningenævnet lægger ansøgers seksuelle orientering til grund og finder det også sandsynligt, at han på baggrund af dette er kommet i et modsætningsforhold til sin familie. Dog lægger Flygtningenævnet ikke ansøgers forklaring om omfanget af overgrebene til grund. Flygtningenævnet skriver:

“Nævnet lægger herved vægt på, at ansøgeren har udbygget forklaringen herom, og at ansøgeren ifølge sin forklaring for Udlændingestyrelsen ikke var udsat for personlige overgreb i den periode på omkring syv måneder inden udrejsen, hvor han boede i Pristina. Flygtningenævnet finder således ikke, at ansøgeren har været udsat for overgreb af et sådant omfang og intensitet, at han må anses for forfulgt... Flygtningenævnet bemærker i øvrigt, at ansøgeren ikke har foretaget anmeldelse til myndighederne, bortset fra det tilfælde, som han forklarede om, hvor han blev afvist, og at han ikke har søgt overordnede myndigheders beskyttelse.”

I marts 2015 traf Flygtningenævnet afgørelse vedrørende en homoseksuel mand fra Kosovo. Ansøger har som asylmotiv henvist til, at han i Kosovo frygter at blive dræbt eller udsat for overgreb af sin far, svigerfamilie og andre personer, som følge af hans seksuelle orientering. Ansøger har til støtte herfor henvist til, at han gentagende gange blevet udsat for vold og trusler fra forskellige personer på gaden, på grund af hans seksuelle orientering. Ansøger frygter endvidere, at hans far vil slå ham ihjel, hvis han finder ud af, at ansøger er homoseksuel.

Flygtningenævnet lægger ansøgers seksuelle orientering til grund og finder det også sandsynligt, at han på baggrund af dette har oplevet problemer i Kosovo. Dog finder Flygtningenævnet ikke, at ansøgers forklaring om omfanget af overgrebene kan begrunde asyl. Flygtningenævnet skriver:

“Nævnet finder ikke, at forklaringen om karakteren og intensiteten af disse overgreb kan begrunde asyl. Ansøgerens forklaring om, hvilke konsekvenser hans homoseksualitet i øvrigt har haft for ham har været udbyggende, ligesom forklaringen på en lang række centrale punkter har været divergerende”

Montenegro:

Der er, ud fra Dansk Flygtningehjælps oplysninger, endnu ingen afgørelser fra Flygtningenævnet vedrørende LGBT-personer fra Montenegro.

Serbien:

Flygtningenævnet har, ud fra Dansk Flygtningehjælps oplysninger, truffet afgørelse i 1 sag siden 2001.

I november 2015 traf Flygtningenævnet på skriftligt grundlag afgørelse vedrørende en homoseksuel mand fra Serbien.⁶⁰ Ansøgeren har som asylmotiv henvist til, at han frygter at blive udsat for vold og overgreb af den serbiske befolkning generelt eller af grupperinger, som er imod homoseksuelle. Ansøger frygter endvidere forfølgelse på grund af sin politiske orientering. Ansøger mener ikke, at han vil kunne opnå den fornødne beskyttelse hos myndighederne. Til støtte for sit asylmotiv henviser ansøger til, at han har været udsat for chikane, vold og trusler fra den serbiske befolkning.

Flygtningenævnet lægger ansøgers seksuelle orientering og hans forklaring om overgrebene til grund. Men Flygtningenævnet finder, at det beror på ansøgerens egen formodning, at det serbiske politi ikke skulle have vilje og evne til at yde ham den fornødne beskyttelse. Flygtningenævnet finder således, at ansøgeren må henvises til at søge myndighedernes beskyttelse, og at der ikke er konkrete holdepunkter for, at ansøgeren ikke skulle kunne opnå den fornødne beskyttelse. Herefter henviser Flygtningenævnet til de foreliggende baggrundsoplysninger, hvoraf det fremgår, at der ikke er risiko for overgreb fra myndighedernes side rettet mod LGBT-personer.

⁶⁰ Afgørelsen ligger på Flygtningenævnets hjemmeside: <http://www.fln.dk/da/Praksis.aspx>

9. Kildeoversigt

- UNHCR, *Guidelines on International Protection no. 9*, 23. oktober 2012, <http://www.unhcr.org/50ae466f9.pdf>

International retspraksis:

- *X, Y, Z v Minister voor Immigratie en Asyl*, C-199/12-C-201/12, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=144215&doclang=EN>
- *A, B, C v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-148/13, C-149/13 og C-150/13, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=160244&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=824535>

Albanien:

- Balkan Insight, 'Albania is Europe's Most Homophobic Country, Survey Says', 25. marts 2013, <http://www.balkaninsight.com/en/article/albania-is-the-most-homophobic-country-in-europe-survey-says>
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, *Aktuelle Lage, Rechtsstaatlichkeit, Menschenrechtsslage - Albanien*, oktober 2015, http://www.ecoi.net/file_upload/4543_1446803151_alb-albanien-information-aktuelle-lage-okt2015.pdf
- UNICEF, *Child Notice Albania*, juli 2015, http://www.ecoi.net/file_upload/90_1438754232_unicef-child-notice-albania-201507.pdf
- US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Albania*, juni 2015, http://www.ecoi.net/local_link/306336/429719_en.html
- Civil Rights Defenders, *Human Rights in Albania*, 13. august 2015, <http://www.civilrightsdefenders.org/country-reports/human-rights-in-albania/>
- Europa Kommissionen, *Albania 2015 Report*, 10. november 2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_albania.pdf
- ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/01_full_annual_review_updated.pdf
- UK Home Office, *Country Information and Guidance, Albania: Sexual Orientation and Gender Identity*, 13. Oktober 2014, http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1413196991_cig-albania-sexual-orientation-and-gender-identity-2014-10-13-v-1-0.pdf

Bosnien-Herzegovina:

- Sarajevo Open Centre, *Submission to the ILGA-Europe Annual Review (Sarajevo: Sarajevo Open Centre, February 2014)*, http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/02/Bosnia-and-Herzegovina_SOC_submission-to-ILGA-Europe-Annual-Review.pdf
- Europa Kommissionen: *Progress Report- Bosnia Herzegovina*, oktober 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-bosnia-and-herzegovina-progress-report_en.pdf
- Europa Kommissionen: *Bosnia and Hercegovina 2015 report*, 10. november 2015, https://www.ecoi.net/file_upload/1226_1447156178_20151110-report-bosnia-and-herzegovina.pdf

- US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Bosnia and Herzegovina*, juni 2015, <http://www.state.gov/documents/organization/236718.pdf>
- ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/01_full_annual_review_updated.pdf

Kosovo:

- ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/01_full_annual_review_updated.pdf
- US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Kosovo*, juni 2015 http://www.ecoi.net/local_link/306382/429765_en.html
- Open Democracy, *LGBT Violence in the Balkans*, 23. maj 2013 <https://www.opendemocracy.net/5050/valerie-hopkins/lgbt-violence-in-balkans>
- Europa Kommissionen: *Progress Report- Kosovo*, oktober 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-kosovo-progress-report_en.pdf
- Europa Kommissionen: *Kosovo 2015 report*, 10. november 2015 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_kosovo.pdf

Montenegro:

- ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/01_full_annual_review_updated.pdf
- Open Democracy, *LGBT Violence in the Balkans*, 23. maj 2013 <https://www.opendemocracy.net/5050/valerie-hopkins/lgbt-violence-in-balkans>
- US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Montenegro*, juni 2015, http://www.ecoi.net/local_link/306394/429777_en.html
- Europa Kommissionen: *Progress Report- Montenegro*, oktober 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-montenegro-progress-report_en.pdf
- Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 23. juni 2014 efter besøg i Montenegro 17.-24. marts 2014. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2562940&SecMode=1&DocId=2156564&Usage=2>
- Civil Rights Defenders: *Police in Montenegro bans pride for third time this year*, 24. september 2015, <http://www.civilrightsdefenders.org/news/police-in-montenegro-bans-pride-for-the-third-time-this-year/>
- Balkan Insight, *Montenegro Gays March for More LGBT rights*, 13. december 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegro-gays-march-for-more-lgbt-rights-12-13-2015>

- Balkan Insight: *Gay Montenegrins face workplace discrimination*, 27. oktober 2014.
<http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegro-s-gay-persons-face-discrimination-in-workplace>
- Amnesty International Report 2015/16 - The State of the World's Human Rights – Montenegro, februar 2016, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/montenegro/report-montenegro/>

Serbien:

- US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2014 – Serbia*, juni 2015
- ILGA-Europe, *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe 2015*, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/01_full_annual_review_updated.pdf
- Europarådets Menneskerettighedskommissærs rapport af 8. juli 2015 efter besøg i Serbien d. 16.-20. marts 2015
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2798638&SecMode=1&DocId=2302808&Usage=2>
- Balkan Insight, *Belgrade stages gay pride amidst heavy security*, 20. september 2015,
<http://www.balkaninsight.com/en/article/belgrade-locked-down-for-gay-pride-parade-09-20-2015>
- Human Rights Watch, *World Report 2016 – Serbia*, januar 2016 <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/serbia/kosovo>